مدیریت شهری
شماره ۳۰ پاییز و زمستان ۹۱
No.30 Automn & Winter
۱۱۳-۱۳۰
زمان دریافت مقاله: ۱۳۹۰/۲/۲۷ زمان پذیرش نهایی: ۱۳۹۰/۲/۵

سنجش میزان دسترسی به تسهیلات شهری با استفاده از منطق فازی؛ نمونه موردی: شهر تبریز

صدیقه لطفی*– دانشیارگروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه مازندران، مازندران، ایران.
ایوب منوچهری میاندوآب– دانشجوی دوره دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه تهران، تهران، ایران.
حسن آهار– دانشجوی کارشناسی ارشد شهرسازی دانشگاه آزاد قزوین، قزوین، ایران.
محمد علی سالکی – دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه تربیت معلم تهران، تهران، ایران.

چکیده
دسترسی به فضای های عمومی و تسهیلات شهری می‌تواند یکی از فاکتورهای مهم استفاده از آن‌ها باشد، علی رغم اینکه که ارزیابی دسترسی به فضاهای عمومی خیلی مهم می‌باشد، مطالعات خیلی کمی در این زمینه صورت گرفته است. فضاهای عمومی یک قسمت حیاتی از زندگی روزانه ما در شهر را تشکیل می‌دهد، خیابان‌های که برای رسیدن به محل کار یا مدرسه یا دانشگاه و غیره از آن‌ها عبور می‌کنیم، مکان‌هایی که بچه‌ها بازی می‌کنند و اماکن مذهبی که برای انجام تکالیف مذهبی مورد استفاده قرار می‌گیرد. دسترسی به این فضاها نیاز توسعه پایدار شهرها می باشد، علاوه بر دسترسی آسان به این فضاها، کیفیت دسترسی نیز اهمیت بالایی دارد. این پژوهش به دنبال اندازه گیری کیفیت دسترسی به امکانات و تسهیلات شهری (پارک محله‌ای، مدارس ابتدایی، مراکز بهداشت و کلینیک، مسجد، اماکن ورزشی محله‌ای و مراکز خرید روزانه) بوده است، هر چند اهداف فرعی از جمله مقایسه کیفیت دسترسی در بافت‌های مختلف شهر تبریز (قدیم، جدید، سکونتگاه‌های غیر رسمی و روستاهای ادغام شده) نیز مورد بررسی قرار گرفته است. روش به کار رفته در این مقاله توصیفی – تحلیلی بوده است و برای انتخاب محلات از نمونه گیری خوشه‌ای استفاده شده است، ابتدا مطالعات اکتشافی با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و همچنین داده‌های لازم و نقشه کاربری‌ها وقطعات مسکونی محلات از سازمان‌های مربوطه استخراج شده است، در نهایت با استفاده GIS و منطق فازی کیفیت دسترسی محلات نسبت به عناصر محله‌ای مشخص شده است. در نهایت نیز برای تحلیل بهتر و آسانتر از تکنیک‌های تصمیم گیری چند معیاره ازجمله TOPSIS و آنتروپی استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد محلات به طور کلی در دسترسی به امکانات محله‌ای تفاوت اساسی دارند، هر چند در بعضی عناصر از جمله دسترسی به پارک محله‌ای به جز در بافت جدید در سایر بافت‌ها از دسترسی نامناسبی برخوردار هستند، همچنین درکل محلات روستاهای ادغام شده به شهر نسبت به سایر محلات کیفیت دسترسی به عناصر محله‌ای در سطح پایینی قرار دارد.

واژگان کلیدی: کیفیت دسترسی، بعد عینی، بعد ذهنی، فضای عمومی، برنامه ریزی شهری.

Measuring accessibility to neighborhood facilities in Iran using Fuzzy Logic (A case study of Tabriz)

Accessibility to urban public spaces and facilities can be one of the main factors for the users. There are a few studies in the country regarding to the subject, despite the importance of public accessibility. Public spaces are a vital part of our daily life in cities; streets where we pass them every day to reach our work place, places where children play and religious locations where our holy duties take place. The main goal of this study is to measure accessibility quality to urban amenities and facilities (Neighborhood Parks, primary schools, health care centers, mosques, and sport clubs). Also the research aims to compare the quality of life in different urban structure of Tabriz. The methodology of the research is based on descriptive –analytical methods and for selection of samples, stratified random sampling was applied to select the samples. There has been a wide h in the current literature review regarding to the measuring quality of life and then the required maps were produced in GIS environment and Fuzzy technique was used to determine the quality of neighborhood accessibility to the facilities. Finally multi criteria techniques like TOPSIS and Entropy to better and easier analyses. The results revealed that there is considerable difference of among the neighborhoods regarding accessibility to facilities. Although accessibility to some of neighborhood facilities has been better in newly developed areas but the areas where rural settings still dominate some marginal neighborhoods the accessibility is very low.

Key words: quality of accessibility, objective and subjective accessibility, public space, urban planning

* نویسنده مسئول مکاتبات، شماره تماس: ۰۹۱۱۲۱۲۲۸۵۴، رایانامه: sedlotfi@yahoo.com

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

مقدمه

شهرنشینی در کشور ما به سرعت در حال رشد است، و بر اساس نتایج سرشماری جمعیت در سال ۱۳۸۵ بیش از ۶۸ درصدجمعیت کشور ایران در شهرها زندگی می کنند، این در حالی است که در حدود یک سدهٔ پیش تنها ده درصد از جمعیت کشور در شهرها سکونت داشتند (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵) در نتیجه چنین رشدی شهرهای ایران اکثراً به لحاظ توسعه فضایی- کالبدی به ۴ نوع بافت تقسیم می شوند:

۱- بافت قدیم یا همان بافت تاریخی و هسته اصلی شهر می‌باشد که اغلب بعد از ورود اسلام به ایران شکل گرفته است و به صورت ارگانیک توسعه یافته که به شهرهای ایرانی- اسلامی معروف گشتند.

۲- بافت جدید شهر که اکثراً پیرامون بافت قدیم شکل گرفته است، در برخی موارد به صورت ناپیوسته در پیرامون شهر اصلی توسعه یافته است، با ورود مدرنیسم به ایران توسعه بافت جدید آغاز شده است و روند شکل گیری آن تا ۱۳۴۵ به صورت آرام و تدریجی بوده است، ولی از این دهه با شروع اصلاحات ارضی در کشور ایران، مکانیزه شدن بخش کشاورزی، ورود صنعت مونتاژ و افزایش اتومبیل بر شدت آن افزوده شد، توسعه شهر از دست برنامه ریزان شهری خارج شده است، الگوی رشد رایج آن بیشتر به صورت شطرنجی می‌باشد. ۳- بافت روستایی یا سکونتگاه های پیرامون شهر که با افزایش شدت توسعه شهرها روستاهای پیرامون شهرها به تدریج به شهر ادغام شدند، این روستاها به سبب انسجام اجتماعی و فرهنگی خاصی که داشتند، اغلب از لحاظ فرهنگی و اجتماعی و حتی کالبدی تحت تاثیر شهر قرار نگرفتند، ویژگی‌های متفاوتی نسبت به شهر دارند، علی رغم اینکه در داخل و حومه شهر قرار دارند. ۴- آخرین بافت، بافت حاشیه‌ای یا سکونتگاه‌های غیر رسمی می‌باشد که این بافت نیز با شروع مهاجرت‌های وسیع روستا شهری، بیشتر در شهرهای بزرگ و صنعتی شکل گرفته است. در نتیجه هر یک از بافت های شهری با توجه به زمان شکل گیری دارای تعدادی تسهیلات شهری هستند، البته به خاطر شکل گیری نیازهای جدید از یک طرف بافت های قدیمی نتوانستند با نیازهای جدید توسعه یابند از طرف دیگر نیز بافت های حاشیه ای به خاطر توسعه سریع و بی برنامه نتوانستند برای ساکنین خود فضاهای عمومی ایجاد کنند.

امروزه هدف اصلی برنامه ریزان و طراحان شهری رشد کیفی یکپارچه و یکجانبه شهر می‌باشد، برای رسیدن به این هدف به ویژه در شهرسازی نوین توجه به توسعه اجتماعات کوچک از جمله واحدهای همسایگی و محله الزامی می‌باشد. در شهرهای ایران سابقه این واحدها به چندین صد سال می‌رسد و هنوز هم محله‌های قدیمی ساختار و هویت اجتماعی خود را حفظ کردند، در نتیجه توجه به واحدهای محله‌ای و عناصر تشکیل دهنده این محلات و توجه به این مسأله که نیازهای روزانه ساکنان محلات باید در داخل خود محله و با فاصله مناسب برطرف شود، امری ضروری می‌باشد. در حالی که در سایر کشورها از جمله ایالت متحده آمریکا، بریتانیا، استرالیا و زلاند نو مطالعه اندازه گیری قابلیت دسترسی به امکانات عمومی قابل ملاحظه است، در کشورهای جهان سوم به خصوص ایران مطالعات کمتری در این زمینه انجام شده است(Lotfi and Koohsari, 2009,134). در این پژوهش سعی خواهیم کرد به اهداف ذیل برسیم:

الف) اهمیت دسترسی به فضاهای عمومی و استفاده از آن؛

ب) اندازه گیری عینی دسترسی ساکنان به عناصر محله‌ای؛

ج) مقایسه نتایج کیفیت دسترسی در سطح چهار بافت مختلف شهر؛

د) مقایسه کیفیت دسترسی به عناصر محله‌ای در کل محلات و رتبه بندی محلات انتخاب شده.

تعریف فضای عمومی

فضای عمومی فضایی است که عموم مردم از هر

مدیریت شهری
دوفصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۰ پاییز و زمستان ۹۱
No.30 Automn & Winter

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

قوم شهروندان از هر قشر، سن، نژاد و صنفی حق ورود و حضور را بدون هیچ گونه محدودیتی دارا می‌باشند، و از دید بسیاری از دانشمندان، فضا عنصر جدانشدنی ساخت مادی و ساخت مند شدن زندگی اجتماعی است و این بدان معناست که نمی‌توان آن را جدا از جامعه و روابط اجتماعی فهمید (افروغ، ۱۳۷۷). در واقع فضای شهری فضایی مادی است، با ابعاد اجتماعی و روانشناختی اش و شکل شهر، هندسه این فضا است (مدنی پور، ۱۳۸۴). فضای شهری صحنه‌ای است که داستان زندگی جمعی در آن گشوده می‌شود و در این فضا فرصت هایی وجود دارد که برخی مرزهای اجتماعی شکسته شده و برخوردهای از پیش تدوین نیافته اتفاق افتاده و افراد در یک محیط اجتماعی جدید باهم ارتباط برقرار کنند .(Lynch,1972) جایی که از طبیعت و حیات وحشی آن بهره گرفته می شود و پارک‌های محلی که در آن‌ها مردم ورزش می‌کنند، به عبارتی دیگر هر جایی که ما را برای لحظه‌ای از شلوغی زندگی روزانه کاری برهاند فضای عمومی است درنتیجه دسترسی به فضای های عمومی و تسهیلات شهری می‌تواند یکی از فاکتورهای مهم استفاده از آن‌ها باشد، علی رغم اینکه که سنجش دسترسی به فضاهای عمومی خیلی مهم می‌باشد، مطالعات خیلی کمی در این زمینه صورت گرفته است. نقش اصلی فضای شهری در فراهم آوردن امکاناتی برای تسهیل روابط انسان‌ها با یکدیگر تعریف می‌شود. فضای شهری با تسهیل جریان شهروندی از طریق حس تعلق انسان به محیط (فضای ساخته شده از جنبه کالبدی) و اجتماع (از طریق تسهیل کنش‌های متقابل انسان‌ها با یکدیگر) حیات مدنی را به کالبد شهر تزریق خواهد نمود (حبیبی، ۱۳۷۸) فضاهای عمومی فضاهایی هستند که افراد و گروه های مختلف اجتماعی در آنها سهیم اند، این فضاها محل تبادل افکار و اطلاعات و مکانی برای شکل گیری شبکه های اجتماعی هستند. چنین فضاهایی بیش از آنکه تنها یک فضا باشند یک تجربه اند.(Hajer et al,2001)

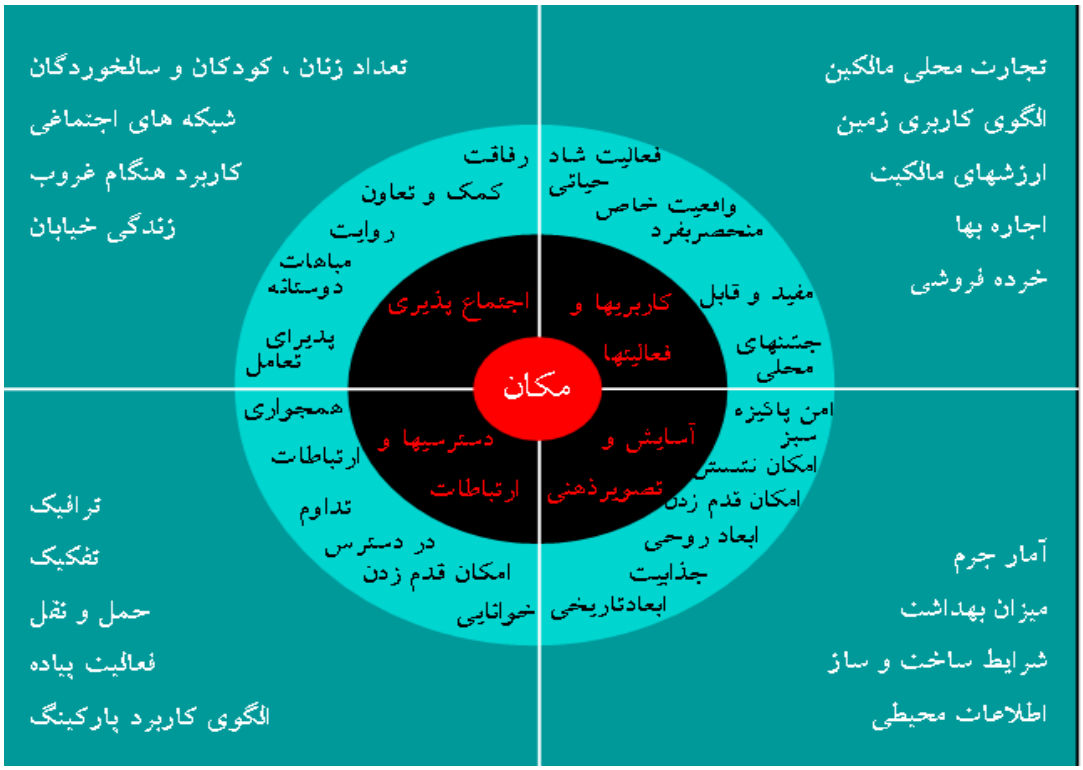
فضاهای عمومی مشتمل بر فضاهای شهری گوناگونی چون: خیابان ها، معابر، میادین، پارک ها، زمین های بازی، سیتی هالها، سواحل و کناره ها و سایر فرمهای فضاهای تجمع می باشند;(Ccar,1992 Lang,1994 ; Douglass, 2003)فضاهای شهری شامل طیفی وسیعی از انواع فضاهای عمومی و خصوصی می‌باشند. به عبارت دیگر هر فعالیت و رفتار حریم و قلمرو خاص خود را داراست و متقابلا هر فضا نیز دارای حرمت و حریم خود می‌باشند. فضاهای موجود در شهر را به لحاظ نحوه استفاده از انها به سه دسته کلی می‌توان تقسیم بندی نمود (پاکزاد، ۱۳۸۵):

الف) **فضاهای خصوصی:** آن بخش از فضاهای شهری که به صورت خصوصی توسط اشخاص تحت تصرف یا تملک قرار گرفته و مورد استفاده قرار می‌گیرد. فضاهایی چون خانه‌های مسکونی، حیاط‌ها و باغ‌های خصوصی از آن جمله‌اند.

ب) **فضاهای نیمه خصوصی یا نیمه عمومی:** آن دسته از فضاهای موجود در شهر که به علت محدودیت در هدف و کاربری ها، توسط گروهی خاص از افراد مورد استفاده قرار می‌گیرند، فضاهایی چون مجتمع‌های مسکونی و محوطه‌های آنان، ورزشگاهها و نمایشگاهها.

ج) **فضاهای عمومی:** آن دسته از فضاها می‌باشند که عموم شهروندان بدون نیاز به کنترل و غیره، حق ورود و حضور در آنان را دارند. فضاهای چون خیابان‌ها، پارک‌ها، میادین، بازارها، مساجد. این دسته از فضاها به واسطه مقیاس عملکردی و همچنین در طیف متنوع و گسترده مخاطبین خود دارای بیشترین سهم در حیات جمعی شهروندان دارند. از این رو ارتقاء کیفی این دسته فضاها بیش از سایر انواع فضاها موجب ایجاد جامعه شهری سالم و شکوفا خواهد شد. در کل این فضاها دارای ابعاد مختلفی هستند که در نمودار شماره ۱ آورده شده است:

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

نمودار ۱. ابعاد مختلف فضا؛ ماخذ: دانشپور، ۶۸۳۱.

مدیریت شهری
دوفصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۰ پاییز و زمستان ۹۱
No.30 Automn & Winter

فضاهای عمومی و تاثیر آن در کیفیت زندگی شهری

فضاهای عمومی یک قسمت حیاتی از زندگی روزانه ما در شهر را تشکیل می‌دهند، خیابان‌های که برای رسیدن به محل کار یا مدرسه یا دانشگاه و غیره از آن‌ها عبور می‌کنیم، مکان‌هایی که بچه‌ها بازی می‌کنند، جایی که از طبیعت و حیات وحشی آن بهره می‌گیریم و پارک‌های محلی که در آن‌ها ورزش می‌کنیم. به عبارتی دیگر هر جایی که ما را برای لحظه‌ای از شلوغی زندگی روزانه کاری برهاند فضای عمومی است. «لیتون» فضای عمومی را با عنوان «**اتاق زندگی بیرونی**» و «**مرکز تفریح فراغت بیرون از خانه**» تعریف می‌کند (Lip-ton, 2003). فضاهای عمومی فضاهایی هستند که ما با غریبه‌ها شریک می شویم، مردمی که اقوام یا دوستان و همکار ما نیستند. آن‌ها فضایی برای فعالیت‌های سیاسی، اعمال مذهبی، تجارت، بازی و غیره هستند. فضایی برای همزیستی با صلح و و برخوردهای غیر شخصی، شخصیت فضای عمومی، زندگی عمومی ما، فرهنگ شهر و زندگی روزمره ما را نشان داده و تنظیم می‌کنند (Walzer,۱۹۸۶).

فضای عمومی را بستر مشترکی که مردم فعالیت‌های کارکردی و مراسمی را که پیوند دهنده اعضای جامعه است، در آن انجام می‌دهند، میدانند چه این فعالیت‌ها روزمره و عمومی و چه جشنواره‌ای و دوره‌ای باشند. به عبارت دیگر فضای عمومی صحنه‌ای است که به روی آن نمایش زندگی اجتماعی در معرض دید عموم قرار می‌گیرد (رفیعیان و همکاران، ۱۳۸۴) هر چند که نقش فضاهای عمومی در یکپارچگی و یکدستی شهر کاملا مشهود است اما کیفیت بالا و مثبت زندگی شهری در خیابان‌ها و فضاهای باز، شرطی لازم برای جامعه است، به طوری که مردم را قادر می‌سازد تا از تعاملات اجتماعی لذت ببرند. از دست دادن فضای عمومی در شهرها منجر به پیامدهای مهم اجتماعی خواهد شد که «آتکینسون» و «بلندی» از آن با عنوان حرکت رو به پایین و تنزل

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

روابط اجتماعی شهری نام می‌برند(Atkinson and Blandy, 2005, 179) فضاهای عمومی مکان‌های مهمی هستند که به صورت مستقیم یا غیر مستقیم در آرامش، رفاه و سطح کیفیت عمومی شهروندان تأثیرگذار می‌باشند، مفهومی که با ارائه امکانات عمومی از جمله پارک، امکانات تفریحی و خدمات اجتماعی و فرهنگی همراه است و با این اعتقاد که آن‌ها در رفاه و آسایش ساکنان سودمند هستند. این ممکن است تاثیرات مهمی بر روی شهروندان داشته باشد تا جایی که وجود فضای عمومی را می‌توان مرتبط با عملکرد حدود فعالیت عمومی دانست (Smith and Low, 2006). فضاهای عمومی در شهر زمینه مشارکت مردم را فراهم آورده و آن‌ها را بهم مرتبط می‌سازند، مامفورد به همبستگی اجتماعی و ارتباطات متقابل چهره به چهره، تحرک فکر و اندیشه و اهمیت زیباشناختی فضاهای شهری تاکید دارد و ارتباطات یکجانبه و خود محوری‌های سودجویانه را نفی می‌کند. بر این اساس با توجه بیش از حد به فضاهای خصوصی مخالف است، زیرا در آن صورت ارزش‌های اجتماعی نادیده گرفته می‌شود و نهایتا انسان شهرنشین هر چه بیشتر از گذشته منزوی می شود و زندگی جمعی در فضاهای شهری کمرنگ می‌شود (پاکزاد، ۱۳۸۵، ص ۷۵)؛ بنابراین شرط اساسی برای اینکه یک فضای عمومی فضای شهری تلقی شود این است که در آن تعامل و تقابل اجتماعی صورت می‌گیرد. روی همین اصل «هیبرت» تنها راه حل ممکن برای ایجاد ارتباطات عمومی را، نه روزنامه‌ها و وسایل ارتباط جمعی، بلکه در حوزه فعالیت فضاهای همگانی می‌داند (Hiebert, 2005, 3) قطع نظر از برخی ابهامات در تعریف غالبی از فضای عمومی را می‌توان منطقه خارج از مرزهای تحت کنترل گروه‌های کوچک و فردی و حد فاصل میان فضاهای خصوصی، و فضایی دانست که برای دامنه‌ای از عملکردهای اغلب اشتراکی و اهداف نمادین استفاده می‌شود(Madaipour:2003,112) بنا به تعریف اردلان، در فرهنگ‌های قدیمی ایرانی، فضای عمومی شامل باغ‌های عمومی، معابر یا گذرگاه‌ها، خیابان‌ها، خیابان‌های سقف دار مانند بازار و سوق‌ها و مکان‌های تجاری به علاوه نهادهای جتماعی به مفهوم شهری شان، می‌شود (Arda-lan,1980,5)البته در این تعریف از وجود میدان در شهرهای اسلامی غفلت شده است. عنصری که به عنوان گره و کانون فعالیت‌های اقتصادی و سیاسی–اجتماعی شهروندان شناخته می‌شده است (Alizadeh, 2007: 127)). کوستف نیز معتقد است که فضاهای عمومی در شهرهای اسلامی به خوبی تعریف شده هستند. برای او فضاهای عمومی اصلی و غالب شامل خیابان‌ها (خیابان و بازار)، میادین، مساجد و گورستانها می‌شود(kostof, 1992, 127).از تعاریف فضای عمومی چنین برداشت می شودکه، فضای عمومی بر دسترسی بدون محدودیت به فضا یا فعالیت‌های متنوع تاکید دارد که در نتیجه این دسترسی محدود نشده تعامل اجتماعی شکل می‌گیرد. ولی امروزه در برنامه ریزی شهری شهرهای ایران توجه به فضاهای عمومی کمرنگ تر شده به طوری که در خیلی از محله‌های ایران حتی فضای خالی نیز کمتر دیده می‌شود.

نقش دسترسی به فضای عمومی در ارتقاء کیفیت زندگی

شبکه‌های ارتباطی درصد بالایی از سطح شهر را به خود اختصاص می‌دهند و محل ارتباط فضاها و فعالیت‌های شهری به یکدیگرند به برقراری ارتباط بین بلوک‌های شهری بسیار حائز اهمیت است، همان گونه که لینچ معتقد است، یکی از مزیت‌های شهرها تأمین دسترسی مناسب آن‌ها است، کانال‌های عبور و مرور، مسیرهای ارتباطی، خیابان‌ها، کوچه‌ها، مسیر مترو، مسیر دوچرخه، پیاده روی در صورتی که واجد کیفیت مطلوب بوده و شهروندان را به خود دعوت می‌کند. دسترسی و استفاده از فضاهای عمومی و ساختارهای فیزیکی و عملکردی آن‌ها، در میان مسائلی هستند که تحت تاثیرمنفی رشد سریع رشد

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

شهری قرار گرفته است.s فضاهای عمومی، مانند پارک‌های محله‌ای یا باغ‌های عمومی، یکی از عناصر مهم که به عنوان نکته جذاب منحصر به فرد شهرها می‌باشند.(Pasaogullari, 2004 ,) ارتباط بین این فضاهای عمومی، رفت و آمدهای پیاده، ارتباطات رودرروی موجود درشهر اتفاق نمی‌افتد، مگر با یک سیستم مناسب ارتباطی، پیاده روی، گذران اوقات، فراغت، خرید و در نتیجه مراودات اجتماعی و زندگی شهری را موجب می‌شود. بنابراین کیفیت شبکه‌های ارتباطی نقش تعیین کننده‌ای در رضایت شهروندان و کارایی شهر ایفا می‌کنند، شبکه راه‌ها در مقیاس‌های مختلف با عناصر عملکردی شهر ارتباط برقرار می‌کنند. در صورتی که این ارتباط سهل و بدیع انجام می‌گیرد، موجب ارتقاء کیفی شهر خواهد شد (صبری، ۱۳۷۸، ص ۶۰). تیبالدز در خصوص قابل دسترسی بودن محیط شهری و استفاده کنندگان توسط تمام مردم می‌نویسد: باید بیش از پیش تلاش کنیم محیط‌های شهری پیراسته از مانع به وجود بیاوریم (تیبالدز، ۱۳۸۲). یکی از این ابعاد فضایی توجه کردن به دسترسی در سطح عمومی که در مورد سهولت رسیدن به یک مکان از مکان دیگر می‌باشد، اندازه گیری‌های مختلف یافت می‌شود که دقیقاً به شاخص‌های اجتماعی و فیزیکی مختلف ارتباط دارد. ارتباط بین دسترسی و کاربری زمین به طور گسترده‌ای برای محیط‌های شهری و روستایی قابل شناخت است

(Castella, Manh, Kam, Villano, and Tronche, 2005; Etter, McAlpine, Wilson, Phinn, and Possingham, 2006; Hanson, 1986; Laurance et al, 2002; Nagendra, Southworth, and Tucker, 2003; Verburg, Overmars, and Witte, 2004; Pasaogullari, 2004)

کوین لینچ در کتاب تئوری شکل خوب شهر به دنبال یافتن شکلی مطلوب برای شهرها به یک سری از کیفیت‌ها و محورهای عملکردی می باشد که به گفته وی در صورتی که شکل شهر توانایی تأمین کیفیت را داشته باشد(Lynch,1981) ارزیابی دسترسی به ویژه برای موضوعات برابری فضایی مورد توجه مهم می‌باشد .(Talen and Anselin, 1998) دسترسی به شیوه‌های مختلف می‌تواند تعریف شود، بیش از همه ابعاد عینی و ذهنی دسترسی مهم می‌باشند، و دسترسی عینی فاکتور مهمی می‌باشد و در کشورهای در حال توسعه فاصله فیزیکی هنوز اهمیت زیادی دارد (Lotfi and Koohsari, 2009, 134)استفاده از امکانات عمومی با دسترسی ارتباط دارد، در نتیجه نزدیکی ساکنان به امکانات و خدمات می‌تواند از راه‌های مختلف در سلامتی و راحتی آن‌ها کمک کند، علاوه بر این برای دسترسی ساده‌تر و مستقیم‌تر به مکان‌هایی از جمله مغازه، ورزشی، کار، ملاقات همسایگان، بررسی سلامتی و غیره میسر باشد، فرصت‌های را از طریق کاهش زمان و هزینه‌های مالی دسترسی مهیا می‌کند، که به نوبه خود منابع شخصی و خانوار در جاهای دیگر مصرف می‌شود (Lotfi and Koohsari, 2009,133; Pearce et al, 2006, p. 389)دسترسی یک مفهوم گسترده، انعطاف پذیر و لغزنده می‌باشد (Gould, 1969) تعریف ساده از دسترسی این است که چگونه با کمترین زمان با فاصله معینی به یک مکان معین برسیم. و این رابطه فضایی بین مبدأ و مقصد را نشان می‌دهد، یا درجه‌ای از ارتباط بین یک مکان و سایر را در یک منطقه نشان می‌دهد، اما آن اغلب به عنوان نزدیکی نسبی یا نزدیکی یک مکان با سایر تعریف می‌شود .(Ko-Wan Tsou et al, 2005) در چند دهه گذشته، مفهوم دسترسی در چندین زمینه مورد استفاده قرار داده شده است: امکانات عمومی، خدمات بهداشتی، امکانات و تجهیزات عمومی از جمله مراکز خدماتی، مراکز خرید

(Nicholls, 2001; Talen, 2002; Chun Man Cho, 2003; Lou and Wang, 2003; Talen, 2003; Mark, 2004, Jennifer et al, 2005)

در واقع یک ارتباط مثبت و مستقیم بین فضای

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

عمومی، دسترسی و کیفیت زندگی در سطح محلات وجود دارد، به هر اندازه فضای عمومی در سطح محلات بیشتر و دسترسی به این فضاها راحت باشد به همان میزان در سطح کیفی زندگی شهروندان تأثیر مثبتی خواهد گذاشت.

مطالعه موردی

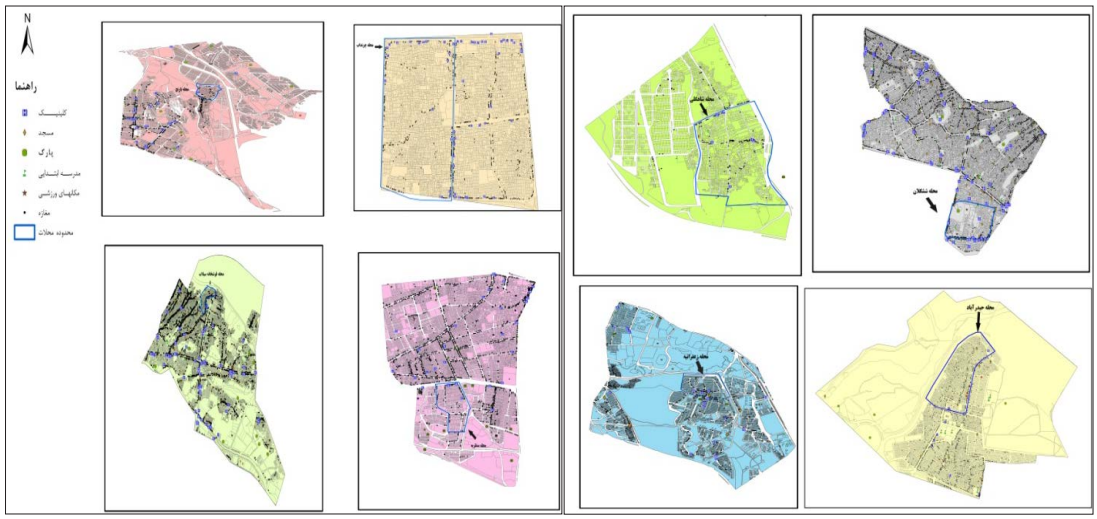
تبریز بعنوان بزرگترین متروپل شمال غرب ایران با وسعتی حدود ۱۳۱ کیلومتر مربع در موقعیت جغرافیایی ´۲۳،۴۶°،۱۱´،۴۶°،۹´،۳۸°،۱´،۳۸° طول شرقی و عرض شمالی با ارتفاع متوسط حدود ۱۳۴۰ متر در جلگه‌ای به نام جلگه تبریز واقع شده است (اصغری زمانی، ۱۳۷۹، ص ۱۴۶). یکی از تاریخی‌ترین شهرهای ایران محسوب می‌شود،در این تحقیق کیفیت دسترسی به تسهیلات شهری (پارک، مدرسه ابتدایی، مراکز خرید روزانه، مسجد، کلینیک و مراکز ورزشی محله‌ای) ۸ محله را که ۲ محله از بافت جدید، ۲ محله از بافت روستایی و حومه و ۲ محله از بافت قدیم و ۲ محله نیز از بافت حاشیه‌ای را شامل می‌شود.

علت انتخاب محلات به دلیل رویکرد مقایسه ای تحقیق بوده است، در واقع از اهداف اصلی تحقیق بررسی بافت های مختلف شهر بوده است. بافت قدیم هسته اولیه شهر را شامل می‌شود که قبل و بعد از اسلام شکل گرفته است، بافت جدید نیز شهرک‌ها و مکان‌هایی که توسط سازمان‌های دولتی (کوی ولی عصر) یا توسط جابجایی مکانی صورت گرفته در دهه‌های اخیر توسط شهروندانی که به علت شرایط بافت قدیم جابجاء شده‌اند، بافت روستایی شامل روستاهای می‌شود که بیشتر در دو دهه اخیر بر اثر گسترش فیزیکی شهر در شهر تبریز ادغام شده‌اند ولی هنوز ساخت اجتماعی، فرهنگی و کالبدی خود را حفظ کرده‌اند، بافت حاشیه‌ای شهر تبریز نیز بیشتر بدون برنامه ریزی شکل گرفته و اکثراً مهاجرین روستایی منطقه آذربایجان را شامل می‌شود، به دلایلی نتوانستند در شهر ادغام بشوند، مشخصات محلات در جدول شماره ۱ نشان داده شده است. همچنین محدوده مورد مطالعه و تسهیلات محله ای در نقشه شماره ۱ نشان داده شده است.

جدول شماره ۱. مشخصات محلات انتخاب شده در سال ۵۸۳۱

نوع بافت		محلات	جمعیت	درصد از کل شهر
بافت جدید		محله زعفرانیه	۲۱۷۰۵	۱،۵۵
		محله منظریه	۹۵۰۳	۰،۶۸
جمع محلات		–	۳۱۲۰۸	۲،۲۳
بافت قدیم		محله چرنداب	۱۷۵۱۸	۱،۲۵
		محله ششگلان	۷۲۰۳	۰،۵۲
جمع محلات		–	۲۴۷۲۱	۱،۷۷
بافت حاشیه‌ای		محله حیدرآباد	۲۹۲۹۵	۲،۱
		محله سیلاب	۱۴۹۰۴	۱،۰۷
جمع محلات		–	۴۴۱۹۹	۳،۱۶
بافت روستایی و حومه		محله شاه گلی	۱۳۳۵۵	۰،۹۶
		محله بارنج	۴۵۶۵	۰،۳۳
جمع محلات	–		۱۷۹۲۰	۱،۲۸

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

نقشه ۱. محلات مورد مطالعه در شهر تبریز؛ مأخذ: طرح تفضیلی شهر تبریز.

روش تحقیق

برای نیل به اهداف پژوهش، یعنی اندازه گیری ابعاد عینی دسترسی به تسهیلات محله‌ای ابتدا با استفاده از نمونه گیری خوشه‌ای چند مرحله ای محله‌های مورد مطالعه انتخاب شده است، علت انتخاب محلات از چند بافت به دلیل رویکرد مقایسه ای تحقیق بوده است، در واقع هدف تحقیق بر پایه مقایسه محلات بافت های مختلف شهر تبریز بوده است. در مرحله بعد اطلاعات لازم تسهیلات محله‌ای (پارک، مدرسه ابتدایی، مراکز خرید روزانه، مسجد، کلینیک و مراکز ورزشی محله‌ای) را به عنوان نقاط مقصد و برآورد کننده نیازهای روزانه ساکنان محلات و همچنین نقشه‌هایی که قطعات مسکونی دران مشخص شده بود، از شهرداری و سازمان‌های زیر ربط گرفته شد، سپس با استفاده از مطالعات میدانی داده‌ها کامل‌تر گردید، در واقع واحد تحلیل پژوهش حاضر قطعات مسکونی بوده است، در مرحله بعد با استفاده از نرم افزار ARC GIS 9.3و Extension network analysis فاصله بین نقاط مبدأ و مقصد را محاسبه شد که معیار ما در این روش میزان نزدیکی قطعه‌های مسکونی به تسهیلات محله بوده است، در مرحله بعد برای بدست آوردن امتیاز محله‌ها از حداقل فاصله دسترسی به تسهیلات محله از منطق فازی استفاده شد، که با توجه به مطالعات کتابخانه‌ای و استفاده از نظر صاحب نظران فاصله ۸۰۰ متر مناسب‌ترین فاصله (fuzzy less) در نظر گرفته شده است و امتیاز ۱ گرفته است، بین ۸۰۰ متر و ۱۲۰۰ متر از (full fuzzy)استفاده شده است و امتیاز بین صفر و یک گرفته است به عبارتی هر اندازه فاصله به ۸۰۰ متر نزدیکتر بوده امتیاز بیشتر و هر اندازه به ۱۲۰۰ نزدیکتر بوده امتیاز کمتر گرفته است، و نقاط بیشتر از ۱۲۰۰ به عنوان نامناسب‌ترین نقاط (fuzzy less) محاسبه شده است که امتیاز صفر داده شده است (رابطه زیر)

$$F(x)=\begin{cases}1 & x<800\,\mathrm{m}\\ \dfrac{X_{\max}-X}{\Delta X} & 800\,m<x<1,200\,\mathrm{m}\\ 0 & X>1,200\,\mathrm{m}\end{cases}$$

سپس برای بدست آوردن وضعیت عناصر محله‌ای در کل محلات انتخاب شده از تکنیک آنتروپی استفاده گردید و در نهایت برای رتبه بندی وضعیت محلات در دسترسی به امکانات محله‌ای از تکنیک TOPSIS استفاده شده و محلات را رتبه بندی شدند که مراحل آن به صورت زیر انجام شده است.

الف) نرمالیزه کردن مقادیر

مدیریت شهری
دوفصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۰ پاییز و زمستان ۹۱
No.30 Automn & Winter

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

تبدیل ماتریس تصمیم گیری موجود به یک ماتریس بی مقیاس شده با استفاده از فرمول

$$R_{ij} = \frac{X_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^{m} X_{ij}^{2}}}$$

J= {۱... n} I = {۱... m}

ب) وزن دهی به معیارها

برای استفاده از تکنیک آنتروپی در وزن‌دهی ابتدا مقدار نماد E را با استفاده از رابطه(۲) محاسبه می‌کنیم.

رابطه(۲):

$$E \approx s\{P_1, P_2, ...P_n\} = -k\sum_{i=1}^{n}[P_i.Lnp_i]$$

به گونه‌ای که K یک ثابت مثبت می‌باشد. پس از آن مقدار مشخص P را به ازای هر I و j با استفاده از رابطه(۳) مورد محاسبه قرار می‌دهیم:

رابطه (۳):

$$p_{ij} = \frac{r_{ij}}{\sum_{i=1}^{m} r_{ij}}; \forall i, j$$

و برای Ej مجموعه Pij مطابق با رابطه(۴) داریم:

رابطه (۴):

$$Ej = -k\sum_{i=1}^{m}[P_{ij}.Lnp_{ij}]; \forall j$$

به گونه‌ای که :

رابطه (۵)

$$k = \frac{1}{Lnm}$$

پس از آن درجه انحراف اطلاعات ایجاد شده که با Dj به ازای شاخص Jام از رابطه(۶) محاسبه می‌گردد:

رابطه(۶):

$$d_j = 1 - E_j; \forall j$$

برای محاسبه اوزان Wj از شاخص‌های موجود نهایتاً از رابطه (۷) استفاده می‌کنیم(به ازای تمامی jها)

رابطه (۷):

$$W_i = \frac{d_i}{\sum_{j=1}^{n} d_i}; \forall j$$

ایجاد ماتریس بی مقیاس وزین با استفاده از ضرب نظیر به نظیر اوزان شاخص‌های حاصل از روش آنتروپی

W = {W۱, W۲,...,Wn} Vmn=WnRmn

۳- شناسایی پاسخ‌های ایده آل مثبت و منفی

$A^{+}=\{(\text{Max } V_{ij} \mid j\varepsilon J),(\text{Min } V_{ij} \mid j\varepsilon J^{-}) \mid i=\{۱,۲,۳,\ldots,m\})\}$, $J=\{۱,۲,۳,\ldots,n\}$

$A^{-}=\{(\text{Min } V_{ij} \mid j\varepsilon J),(\text{Max } V_{ij} \mid j\varepsilon J^{-}) \mid i=\{۱,۲,۳,\ldots,m\})\}$, $J^{-}=\{۱,۲,۳,\ldots,n\}$

۴- محاسبه اندازه فاصله هر گزینه از ایده‌آل و ایده‌آل منفی

$$d_i^{-} = \{\sum_{j=1}^{n}(V_{ij} - V_j^{+})^2\}^{0.5} \quad d_i^{+} = \{\sum_{j=1}^{n}(V_{ij} - V_j^{-})^2\}^{0.5}$$

۵- محاسبه نزدیکی نسبی به راه حل ایده‌آل

$$0 \le cl_i^{+} \le 1$$

یافته‌ها

کیفیت دسترسی به تسهیلات شهری در کل محلات

ابتدا کیفیت دسترسی به تسهیلات شهری به صورت کلی در محلات شهر تبریز بدون در نظر گرفتن موقعیت و بافت محلات مورد بررسی قرار گرفته است، چنان که در جدول شماره ۲ مشاهده می‌شود، دسترسی به فضاهای باز و سبز و مراکز تفریح ورزشی نسبت به ۴ شاخص دیگر از وضعیت نامناسبی برخوردار هستند، در واقع تراکم بالای ساخت و ساز و قیمت بالای زمین شهری باعث شده که زمین‌های

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

اختصاص یافته برای ایجاد فضاهای باز با گذر زمان برای برطرف ساختن سایر نیازهای شهری به ویژه کاربری‌های مسکونی مصرف شوند، البته نوع بافت شهری نیز تأثیرگذار بوده است. دسترسی به مراکز خرید روزانه در تمام محلات برای ساکنین سطح عالی بوده است، البته با افزایش نقش خدماتی شهرهای کل کشور به صورت عام و شهر تبریز به صورت خاص به ویژه گسترش سوپرمارکت‌ها در سطح محلات از دلایل اصلی بوده است. در دسترسی به کلینیک و درمانگاه در سطح خوبی قرار دارد و تقریباً ۹۱ درصد خانوارها می‌توانند با فاصله کمتر از ۸۰۰ متر نیازهای بهداشتی و پزشکی خود را برطرف کنند. دسترسی به مدارس ابتدایی در سطح متوسط و مساجد نسبتاً خوب قرار دارد.

جدول ۲. میانگین کیفیت دسترسی عناصر محله ای در کل محلات مورد بررسی

مرکز بازی‌های (محله‌ای /ورزشی	پارک محله‌ای	مدارس ابتدایی	مرکز خرید روزانه	مسجد	درمانگاه	تسهیلات محله‌ای
۰.۳۷	۰.۳۶	۰.۵۵	۱	۰.۷۵۳	۰.۹۱	امتیاز کل

در این مرحله هر یک از بافت‌ها نسبت به میانگین سنجیده شده است، نتایج نشان می‌دهد که بافت روستایی در عناصر دسترسی به مراکز بهداشتی و کلینیک، مسجد و مدارس ابتدایی نسبت به میانگین کل شهر از شرایط بهتری برخوردار است، البته این تفاوت در دسترسی به مدارس ابتدایی بیشتر می‌باشد، در مقابل اختلاف چشمگیری نسبت به دو عنصر پارک محله‌ای و مراکز تفریح و بازی کودکان نسبت به میانگین کل شهر دارد، به عبارتی در دو روستای مورد مطالعه تقریباً هیچ پارک محله‌ای وجود ندارد، همچنین فضاهای ورزشی نیز از سطح پایینی برخوردار هستند که از دلایل کمبود آن می‌توان به وجود باغات و فضاهای سبز اطراف روستا نام برد، ولی این باغات خصوصی بوده و اکثر مردم نمی‌توانند به صورت آزاد از این مکان‌ها استفاده کنند.

جدول ۳. نسبت کیفیت دسترسی در بافت روستایی نسبت به میانگین کل محلات

مرکز بازی‌های محله‌ای	پارک محله‌ای	مدارس ابتدایی	مرکز خرید روز	مسجد	درمانگاه	
۰.۰۶	۰.۰۱	۰.۷۴	۱	۰.۸۹	۰.۹۴	روستایی
۰.۳۷	۰.۳۶	۰.۵۵	۱	۰.۷۵	۰.۹۱	میانگین

نتایج بدست آمده از مناطق حاشیه‌ای شهر تبریز نشان می‌دهد که هر چند این بافت بدون برنامه ریزی قبلی بوده، ولی از لحاظ دسترسی به امکانات محله‌ای نسبت به روستاهای ادغام شده از شرایط بهتری قرار دارند، چنانچه در جدول شماره ۴ مشاهده می‌شود فقط در عنصر دسترسی به پارک محله‌ای نسبت به میانگین کل شهر کمتر بوده است، اگر چه این محلات به صورت خودرو رشد کردند، ولی از لحاظ دسترسی به امکانات محله‌ای در وضعیت خوبی قرار دارند که نقطه مثبتی برای محلات حاشیه‌ای می‌باشد، چرا که ساکنان این نواحی برای برآورده کردن نیازهای روزانه توان استفاده از اتومبیل را ندارند، توزیع عادلانه عناصر محله‌ای و مکان یابی

جدول ۴. نسبت کیفیت دسترسی در بافت سکونتگاه های غیر رسمی نسبت به میانگین کل محلات؛ ماخذ: یافته های تحقیق.

مرکز بازی‌های محله‌ای	پارک محله‌ای	مدارس ابتدایی	مرکز خرید روز	مسجد	درمانگاه	
۰.۴۹	۰.۳	۰.۷۴	۱	۱	۰.۹۲	حاشیه‌ای
۰.۳۷	۰.۳۶	۰.۵۵	۱	۰.۷۵	۰.۹۱	میانگین

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

اصولی آن راهکار بسیار خوبی برای افزایش سطح کیفیت زندگی در این نواحی می‌باشد.
در مقایسه دسترسی به عناصر محله‌ای بافت جدید شهر با میانگین شهر، همچنین دو بافتی که در بالا توزیع داده شد، دسترسی به پارک محله‌ای و مدارس ابتدایی در بافت جدید فاصله زیادی با سایر محلات دارد، هرچند دسترسی به مسجد و درمانگاه نسبت به بقیه کمتر است ولی این تفاوت ناچیز می‌باشد، از دلایل اصلی آن می توان به استقبال کمتر ساکنین این بافت از مساجد نسبت به سایر مناطق شهری نام برد که در فضاهای جدید شهری سرانه کاربری مذهبی کمتر می‌باشد. استفاده از مراکز بهداشت و کلینیک نیز ارتباط زیادی با استفاده کنندگان آن دارد و به علت پایگاه اقتصادی- اجتماعی ساکنان این محلات، اولاً استفاده از اتومبیل شخصی رایج می‌باشد به همین خاطر دوری نسبی به این امکانات مشکلی ایجاد نمی‌کند، دوماً نیز کیفیت مراکز بهداشت و کلینیک برای ساکنان این محلات از دسترسی بهتر مهم‌تر می‌باشد. مراکز ورزشی محله نیز در این محلات به میانگین نزدیکتر می‌باشد.

جدول ۵. نسبت کیفیت دسترسی در بافت جدید نسبت به میانگین کل محلات؛ ماخذ: یافته های تحقیق.

	درمانگاه	مسجد	مرکز خرید روزانه	مدارس ابتدایی	پارک محله‌ای	مرکز بازی‌های محله‌ای
جدید	۰.۸۲	۰.۸	۱	۰.۹۱	۰.۹۱	۰.۳
میانگین	۰.۹۱	۰.۷۵	۱	۰.۵۵	۰.۳۶	۰.۳۷

چنانکه که در جدول شماره ۶ مشاهده می‌شود کیفیت دسترسی به عناصر محله در بافت قدیم تفاوت‌هایی وجود دارد، تنها در یک عنصر یعنی مراکز ورزشی محله‌ای نسبت به میانگین کل شهر و سایر بافت‌های شهری از وضعیت خوبی برخوردار است، دسترسی به مسجد نیز در حد بسیار خوبی بوده است، در طول تاریخ با توجه به شکلگیری حکومت‌های مذهبی که بوده است، نقش مساجد به عنوان مرکز تصمیم گیری‌های اجتماعی – اقتصادی، حل و فصل مشکلات محله و همچنین نقش هویتی نسبت به محله داشته است، در خیلی محلات بیش از دو مسجد قابل مشاهده است، البته این مساجد نسبت به سایر مناطق شهری هنوز هم کم و بیش نقش خود را حفظ کردند و دسترسی به این مکان‌ها از نیازهای اصلی ساکنان این محلات بشمار می‌رود. در سایر عناصر به میانگین کل نزدیکتر بوده است، فقط دسترسی به فضاهای سبز در بافت قدیم خیلی پایین می‌باشد، به طور کلی دسترسی به فضای در شهر تبریز در سطح پایین می‌باشد، دسترسی به فضای سبز در بافت قدیم نسبت به میانگین کل شهر از سطح پایین برخوردار است، نشان دهنده این است که محلات قدیمی دسترسی خیلی نامناسبی نسبت به فضاهای باز و سبز دارند. البته ایجاد پارک محله‌ای یکی از التزامات شهرسازی نوین و عصر صنعتی می‌باشد، که ساختار بافت قدیم شهر نسبت نیازهای امروزی شهرسازی با مشکلاتی روبرو هست.

جدول ۶. نسبت کیفیت دسترسی در بافت قدیم نسبت به میانگین کل محلات؛ ماخذ: یافته های تحقیق.

	درمانگاه	مسجد	مرکز خرید روزانه	مدارس ابتدایی	پارک محله‌ای	مرکز بازی‌های محله‌ای
بافت قدیم	۰.۹۵	۱	۱	۰.۷	۰.۲۳	۰.۶۲
میانگین	۰.۹۱	۰.۷۵	۱	۰.۵۵	۰.۳۶	۰.۳۷

در جدول‌های شماره ۷ و ۸ تعداد جمعیت، درصد کیفیت دسترسی جمعیت محلات نسبت به عناصر محله‌ای، همچنین تعداد قطعات مسکونی هر یک از

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

جدول ۷. دسترسی آماری جمعیت و قطعات مسکونی در محلات انتخاب شده؛ ماخذ: یافته های تحقیق.

محلات	محله بارنج(روستایی)				محله شاه گلی(روستایی)				محله زعفرانیه(جدید)				(محله سیلاب(حاشیه‌ای			
تسهیلات شهری	جمعیت		تعداد قطعات	F(x)	جمعیت		تعداد قطعات	F(x)	جمعیت		تعداد قطعات	F(x)	جمعیت		تعداد قطعات	F(x)
دسترسی به درمانگاه	۴	۱۰۰	۴۰۰	۱۰۰	۱۳۳۵۵	۱۰۰	۱۱۶۴	۱۰۰	۲۱۷۰۵	۱۰۰	۸۴۸	۱۰۰	۱۴۹۰۴	۱۰۰	۷۴۸	۱۰۰
خوب	۳۲۱۵	۷۰.۶	۳۳۸	۸۴.۵	۱۳۳۵۵	۱۰۰	۱۱۶۴	۱۰۰	۱۹۸۹۶	۹۱.۵	۸۳۸	۹۸.۸	۹۷۹۶	۶۲.۷	۶۱۰	۸۱.۵
متوسط	۶۲۱	۱۳.۶	۲۷	۶.۷۵	۰	۰	۰	۰	۱۸۵۴	۸.۵	۱۰	۰.۲	۵۱۰۸	۳۴.۳	۱۳۸	۱۸.۵
بد	۷۲۰	۱۵.۸	۳۵	۸.۷۵	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
مغازه	۴۵۵۶	۱۰۰	۴۰۰	۱۰۰	۱۳۳۵۵	۱۰۰	۱۱۶۴	۱۰۰	۲۱۷۰۵	۱۰۰	۸۴۸	۱۰۰	۱۴۹۰۴	۱۰۰	۷۴۸	۱۰۰
خوب	۴۵۵۶	۱۰۰	۴۰۰	۱۰۰	۱۳۳۵۵	۱۰۰	۱۱۶۴	۱۰۰	۲۱۷۰۵	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۴۹۰۴	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
متوسط	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
بد	۰	۰	۰	۱۰۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
مسجد	۴۵۵۶	۱۰۰	۴۰۰	۱۰۰	۱۳۳۵۵	۱۰۰	۱۱۶۴	۱۰۰	۲۱۷۰۵	۱۰۰	۸۴۸	۱۰۰	۱۴۹۰۴	۱۰۰	۷۴۸	۱۰۰
خوب	۳۲۳۴	۷۱	۳۶۴	۹۱	۷۹۸۵	۵۹.۸	۸۶۷	۷۵	۱۵۹۸۲	۷۳.۶	۷۰۲	۸۲.۸	۱۴۹۰۴	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
متوسط	۱۰۲۴	۲۲.۵	۲۹	۷.۲۵	۳۸۷۹	۲۹	۱۴۹	۱۲.۸	۳۴۲۳	۱۵.۸	۱۳۸	۱۶.۳	۰	۰	۰	۰
بد	۳۰۱	۶.۶	۷	۱.۷۵	۱۴۹۱	۱۱.۲	۱۴۸	۱۲۰۷	۳۳۴۵	۱۰.۸	۸	۰.۹۴	۰	۰	۰	۰
ورزشگاه	۴۵۵۶	۱۰۰	۴۰۰	۱۰۰	۱۳۳۵۵	۱۰۰	۱۱۶۴	۱۰۰	۲۱۷۰۵	۱۰۰	۸۴۸	۱۰۰	۱۴۹۰۴	۱۰۰	۷۴۸	۱۰۰
خوب	۰	۰	۰	۰	۲۵۴۸	۱۹.۱	۱۵۷	۱۳.۵	۱۹۸۵	۹.۱	۵۰	۵.۹	۰	۰	۰	۰
متوسط	۰	۰	۰	۰	۴۵۶۹	۳۴.۲	۴۱۲	۳۵.۴	۱۱۰۲۴	۵۰.۸	۴۱۰	۴۸.۳	۳۲۵۶	۲۱.۸	۸۴	۱۱.۳
بد	۴۵۵۶	۱۰۰	۴۰۰	۱۰۰	۶۲۳۸	۴۶.۷	۵۹۵	۵۱.۱	۸۶۹۶	۴۰.۱	۳۸۸	۴۵.۸	۱۱۶۴۸	۷۸.۲	۶۶۴	۸۸.۸
دبستان	۴۵۵۶	۱۰۰	۴۰۰	۱۰۰	۱۳۳۵۵	۱۰۰	۱۱۶۴	۱۰۰	۲۱۷۰۵	۱۰۰	۸۴۸	۱۰۰	۱۴۹۰۴	۱۰۰	۷۴۸	۱۰۰
خوب	۳۲۱۴	۷۰.۵	۳۴۱	۸۵.۲۵	۱۴۶۹	۱۰.۱	۱۳۲	۱۱.۴	۲۱۷۰۵	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۹۶۵۴	۶۴.۸	۶۳۷	۸۵.۲
متوسط	۶۸۹	۱۵.۱	۳۰	۷.۵	۴۸۲۳	۳۶.۱	۳۷۸	۳۲.۵	۰	۰	۰	۰	۵۲۵۰	۳۵.۲	۱۱۱	۱۴.۸
بد	۶۵۳	۱۴.۳	۲۹	۷.۲۵	۷۰۶۳	۵۲.۹	۶۵۴	۵۶.۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
پارک	۴۵۵۶	۱۰۰	۴۰۰	۱۰۰	۱۳۳۵۵	۱۰۰	۱۱۶۴	۱۰۰	۲۱۷۰۵	۱۰۰	۸۴۸	۱۰۰	۱۴۹۰۴	۱۰۰	۷۴۸	۱۰۰
خوب	۰	۰	۰	۰	۳۷۸۴	۲۸.۳	۲۳۹	۲۰.۵	۱۸۲۵۴	۱۰۰	۸۰۲	۹۴.۶	۰	۰	۰	۰
متوسط	۰	۰	۰	۰	۴۵۱	۳.۴	۴۶	۳.۹۶	۳۴۵۱	۰	۴۶	۵.۴	۸۹۵۴	۶۰.۱	۲۰۱	۲۶.۹
بد	۴۵۵۶	۱۰۰	۴۰۰	۱۰۰	۹۱۲۰	۶۸.۳	۸۷۹	۷۵.۵	۰	۰	۰	۰	۵۹۵۰	۳۹.۱	۵۷۴	۷۶.۷

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

جدول ۸. دسترسی آماری جمعیت و بلوک‌های آماری در محلات انتخاب شده؛ ماخذ: یافته های تحقیق.

محلات	محله جرنداب (قدیم)					محله حیدرآباد (سنتی-حاشیه‌ای)					محله ششگلان (قدیم)					(محله منظریه(جدید				
دسترسی به درمانگاه	جمعیت		تعداد قطعات		F(x)	جمعیت		تعداد قطعات		F(x)	جمعیت		تعداد قطعات		F(x)	جمعیت		تعداد قطعات		F(x)
خوب	۱۷۵۱۸	۱۰۰	۱۷۹۰	۱۰۰	۱	۲۹۲۹۵	۱۰۰	۲۶۵۰	۱۰۰	۰.۹۹	۷۲۰۳	۱۰۰	۵۴۲	۱۰۰	۰.۹۱	۹۵۰۳	۱۰۰	۱۲۵۰	۱۰۰	
متوسط	۱۷۵۱۸	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰		۲۳۵۴۷	۸۰.۴	۲۵۳۴	۹۵.۶		۴۱۲۵	۵۷.۳	۳۲۴	۵۹.۸		۶۲۵۱	۶۵.۷	۶۸۰	۵۴.۴	۰.۶۶
بد	۰	۰	۰	۰		۵۷۴۸	۱۹.۶	۱۱۶	۴.۴		۲۱۵۶	۲۹.۹	۱۵۶	۲۸.۸		۲۹۵۵	۳۱.۱	۴۱۲	۳۲.۹۶	
مغازه	۰	۰	۰	۰		۰	۰	۰	۰		۹۲۲	۱۲.۸	۶۲	۱۱.۴		۲۹۷	۳.۱	۱۵۸	۱۲.۶۴	
خوب	۱۷۵۱۸	۱۰۰	۱۷۹۰	۱۰۰	۱	۲۹۲۹۵	۱۰۰	۲۶۵۰	۱۰۰	۱	۷۲۰۳	۱۰۰	۵۴۲	۱۰۰	۱	۹۵۰۳	۱۰۰	۱۲۵۰	۱۰۰	
متوسط	۱۷۵۱۸	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰		۲۹۲۹۵	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰		۷۲۰۳	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰		۹۵۰۳	۱۰۰	۱۲۵۰	۱۰۰	۱
بد	۰	۰	۰	۰		۰	۰	۰	۰		۰	۰	۰	۰		۰	۰	۰	۰	
مسجد	۰	۰	۰	۰		۰	۰	۰	۰		۰	۰	۰	۰		۰	۰	۰	۰	
خوب	۱۷۵۱۸	۱۰۰	۱۷۹۰	۱۰۰	۱	۲۹۲۹۵	۱۰۰	۲۶۵۰	۱۰۰	۱	۷۲۰۳	۱۰۰	۵۴۲	۱۰۰	۱	۹۵۰۳	۱۰۰	۱۲۵۰	۱۰۰	
متوسط	۱۷۵۱۸	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰		۲۹۲۹۵	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰		۷۲۰۳	۱۰۰	۵۴۲	۱۰۰		۶۹۸۵	۷۳.۵	۸۵۹	۶۸.۷۲	
بد	۰	۰	۰	۰		۰	۰	۰	۰		۰	۰	۰	۰		۱۹۸۶	۲۰.۹	۳۸۰	۳۰.۴	۰.۶۲
ورزشگاه	۰	۰	۰	۰		۰	۰	۰	۰		۰	۰	۰	۰		۵۳۲	۵.۶	۱۱	۰.۸۸	
خوب	۱۷۵۱۸	۱۰۰	۱۷۹۰	۱۰۰	۰.۵۷	۲۹۲۹۵	۱۰۰	۲۶۵۰	۱۰۰	۰.۹۸	۷۲۰۳	۱۰۰	۵۴۲	۱۰۰	۰.۶۷	۹۵۰۳	۱۰۰	۱۲۵۰	۱۰۰	
متوسط	۷۹۶۸	۴۵.۵	۸۷۳	۴۸.۸		۲۳۶۹۸	۸۰.۹	۲۴۹۴	۹۴.۱		۳۸۵۶	۵۳.۵	۳۱۲	۵۷.۶		۳۷۹۸	۴۰	۶۸۹	۵۵.۱۲	
بد	۴۶۴۹	۲۶.۲	۶۱۰	۳۴.۱		۵۵۹۷	۱۹.۱	۱۵۶	۵.۹		۳۷۹	۵.۳	۱۳	۲.۴		۳۴۵۴	۳۶.۳	۴۳۹	۳۵.۱۲	۰.۵۷
دبستان	۴۸۸۱	۳۳.۶	۳۷۰	۲۰.۷		۰	۰	۰	۰		۲۹۶۸	۴۱.۲	۲۱۷	۴۰		۲۲۵۱	۲۳.۷	۱۲۲	۹.۷۶	
خوب	۱۷۵۱۸	۱۰۰	۱۷۹۰	۱۰۰	۰.۸۵	۲۹۲۹۵	۱۰۰	۲۶۵۰	۱۰۰	۰.۶۵	۷۲۰۳	۱۰۰	۵۴۲	۱۰۰	۰.۵۵	۹۵۰۳	۱۰۰	۱۲۵۰	۱۰۰	
متوسط	۱۲۸۶۵	۷۳.۴	۱۲۷۸	۷۱.۴		۱۸۵۴۶	۶۳.۳	۱۸۳۴	۶۹.۲۱		۳۲۵۷	۴۵.۲	۲۴۱	۴۴.۵		۹۵۰۳	۱۰۰	۱۲۵۰	۱۰۰	
بد	۳۹۸۵	۲۲.۷	۴۵۰	۲۵.۱		۱۰۷۴۹	۳۶.۷	۸۱۶	۳۰.۸		۲۱۶۴	۳۰	۱۳۳	۲۴.۵		۰	۰	۰	۰	۱
پارک	۶۶۸	۳.۸	۶۲	۳.۵		۰	۰	۰	۰		۱۷۸۲	۳۰	۱۶۸	۳۱		۰	۰	۰	۰	
خوب	۱۷۵۱۸	۱۰۰	۱۷۹۰	۱۰۰	۰	۲۹۲۹۵	۱۰۰	۲۶۵۰	۱۰۰	۰.۶	۷۲۰۳	۱۰۰	۵۴۲	۱۰۰	۰.۴۷	۹۵۰۳	۱۰۰	۱۲۵۰	۱۰۰	
متوسط	.	.	.	.		۱۷۸۵۹	۶۱	۱۴۹۶	۵۶.۵		۲۹۸۴	۴۱.۴	۲۳۹	۴۴.۱		۶۲۴۸	۶۵.۷	۱۰۱۵	۸۱.۲	۰.۸۷
متوسط	.	.	.	.		۱۱۴۳۶	۳۹	۱۱۵۴	۴۳.۵		۱۶۸۵	۲۳.۴	۸۵	۱۵.۷			۲۰.۷	۱۹۶	۱۵.۶۸	

محلات انتخاب شده و درصد کیفیت دسترسی کل قطعات مسکونی نسبت به عناصر محله‌ای با استفاده از نرم افزارهای لازم استخراج شده و به تفضیل در جداول زیر آمده است.

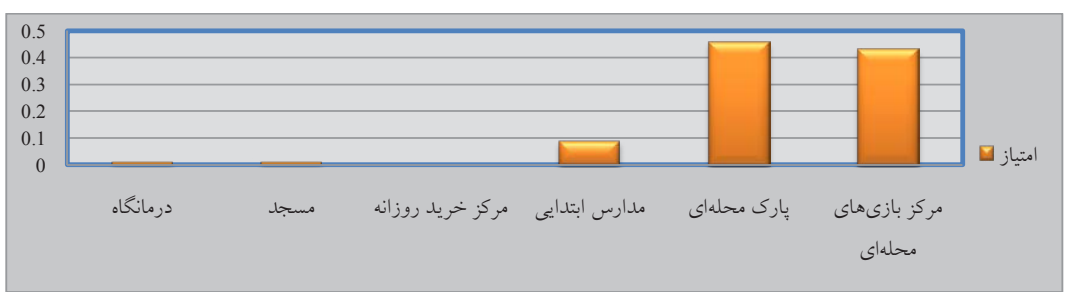
مقایسه و رتبه بندی کیفیت دسترسی عناصر محله‌ای و ۸ محله انتخاب شده با استفاده از تکنیک TOPSIS

برای اینکه مشخص شود دسترسی به کدام عنصر محله‌ای در کل محلات انتخاب شده مناسب یا نامناسب بوده اند از تکنیک آنتروپی استفاده کرده‌ایم چنانکه در جدول شماره ۹ دیده می‌شود دسترسی به پارک محله‌ای در رتبه اول قرار دارد به عبارتی کیفیت دسترسی به پارک محله‌ای در پایین‌ترین سطح قرار دارد، عدم وجود فضاهای سبز در شهر تبریز کاملاً مشهود است (۱,۳۶ متر مربع برای هر یک نفر) و نتایج بدست آمده نیز بر این واقعیت صحه می‌گذارد، بعد دسترسی به فضای سبز، دسترسی به مکان‌های ورزشی محله‌ای در رتبه بعدی قرار دارد، این دو عنصر باهم همپوشانی دارند و زمین اختصاص یافته به آن‌ها قابلیت تغییر کاربری زیادی دارد و با افزایش قیمت زمین و همچنین کمبود زمین برای سایر کاربری‌ها، به نحوه کاربری‌های دیگر تقلیل می‌یابند، از آنجایی که این دو کاربری از اساسی‌ترین عناصر توسعه پایدار محله‌ای و همچنین شهر می‌باشد، ساکنان با کم‌ترین صرف هزینه زمان و پول با محیط‌های باز و طبیعی ارتباط برقرار می‌کنند، توجه به این دو عنصر در پایداری محله‌ای و افزایش کیفیت زندگی شهروندان امر اساسی می‌باشد. بعد از این دو عنصر محله‌ای دسترسی به مدارس ابتدایی قرار دارد، البته فاصله بین این عناصر زیاد است و تقریباً کیفیت دسترسی به مدارس به صفر نزدیک است و نشان دهنده کیفیت نسبتاً خوب دسترسی به مدارس ابتدایی می‌باشد. کیفیت دسترسی به عناصر بهداشتی و مذهبی نیز تقریباً عالی می‌باشد، شهر تبریز به خاطر قدمت تاریخی و نقشی که بعد از اسلام داشته است، مساجد همیشه نقش هویتی برای محلات دارند و هنوز هم به عنوان عنصر اصلی در این محلات می‌باشد.

جدول ۹. میزان اهمیت عناصر محله ای در محلات انتخاب شده؛ ماخذ: یافته های تحقیق.

	مرکز بازی‌های محله‌ای	پارک محله‌ای	مدارس ابتدایی	مرکز خرید روز	مسجد	درمانگاه
E	۰.۷۵	۰.۷۳	۰.۹۵	۱	۰.۹۹	۱
d	۰.۲۵	۰.۲۷	۰.۰۵	۰	۰.۰۱	۰
w	۰.۴۳	۰.۴۶	۰.۰۹	۰	۰.۰۱	۰.۰۱
رتبه	۲	۱	۳	۵	۴	۴

از سوی دیگر نیز به خاطر نقش شهر تبریز به عنوان قطب اقتصادی-اجتماعی منطقه شمال غرب عمل می‌کند، مراکز بهداشتی و پزشکی زیادی در این شهر شکل گرفته که در دسترسی راحت‌تر و نزدیکتر را برای ساکنان محلات مهیا ساخته است. مراکز خرید نیازهای روزانه نیز در سطح تمام محلات

نمودار ۲. میزان اهمیت عناصر محله ای در محلات انتخاب شده؛ ماخذ: یافته های تحقیق.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

خوب بوده است؛ البته این عنصر به صورت کلی در تمام شهرهای ایران به خاطر نقش خدماتی که دارند برای تمامی ساکنان محلات شهری از سطح خوبی برخوردار است.

بعد از توصیف و تحلیل کیفیت دسترسی به عناصر محله‌ای در محلات انتخاب شده در پایان با استفاده از تکنیک TOPSIS این محلات را رتبه بندی کردیم، نتایج نشان می‌دهد که علی رغم دید منفی به مناطق حاشیه نشینی در کشور وجود دارد و حاشیه نشینی را تقریباً با کمبود امکانات و تسهیلات شهری مترادف می‌دانند، محله حیدر آباد به عنوان یکی از محلات انتخاب شده بافت حاشیه‌ای شهر تبریز در رتبه اول قرار دارد، البته دیگر محله انتخاب شده بافت حاشیه‌ای در رتبه آخر قرار دارد و نشان دهنده تفاوت زیاد بین محلات حاشیه نشین می‌باشد.

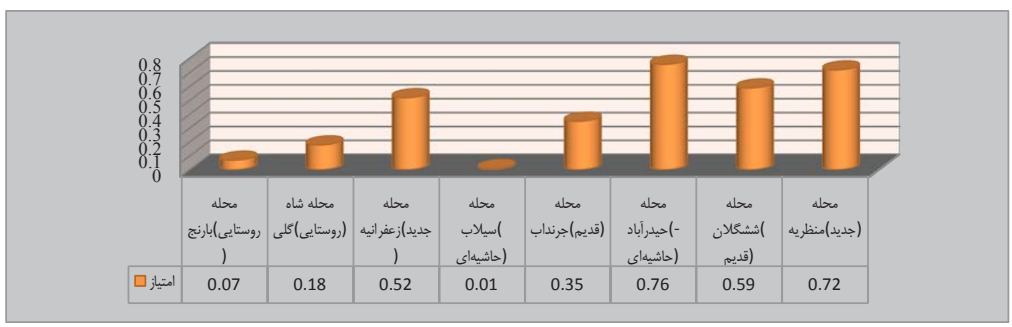
محلات بافت جدید در رتبه‌های ۲ و۴ قرار گرفتند، اگر به امتیاز آن‌ها توجه شود هر دو بالای ۰,۵ امتیاز گرفتند، در شرایط بهتری قرار دارند، محلات بافت قدیم شهر تبریز نیز در تبه‌های ۳ و ۵ قرار دارند و علی رغم تمرکز امکانات شهری در مرکز شهر تبریز این دو محله از وضعیت متوسط برخوردار هستند. محلات که به عنوان روستا در شهر تبریز ادغام شدند از وضعت خوبی برخوردار نیستند، نتایج نشان می‌دهد که تفاوت‌هایی بین محلات ادغام شده به شهر و شکل گیری سکونت گاه‌های غیر رسمی حداقل در شهر تبریز وجود دارد، علت تفاوت در فلسفه شکل گیری این دو بافت می‌باشد؛ چرا که در شکل گیری روستا که سال‌های زیادی را شامل می‌شود، نیازهای امروز محله مطرح نبوده است و برای ایجاد عناصر مورد نیاز برای یک محله پایدار نیاز به زمین و فضاهای باز کافی و پول هنگفت وجود دارد.

جدول ۱۰. رتبه بندی محلات انتخاب شده بر اساس کیفیت دسترسی به عناصر محله ای؛ ماخذ: یافته های تحقیق.

رتبه	امتیاز	محلات
۷	۰.۰۷	محله بارنج (روستایی)
۶	۰.۱۸	محله شاه گلی (روستایی)
۴	۰.۵۲	محله زعفرانیه (جدید)
۸	۰.۰۱	محله سیلاب (حاشیه‌ای)
۵	۰.۳۵	محله جرنداب (قدیم)
۱	۰.۷۶	محله حیدرآباد (حاشیه‌ای)
۳	۰.۵۹	محله ششگلان (قدیم)
۲	۰.۷۲	محله منظریه (جدید)

نتیجه گیری و جمعبندی

نقطه شروع توسعه اجتماعات انسانی شکل گرفتن درک درستی از نیازهای مردم و پس از آن پایش دستاوردهای توسعه است. سنجش کیفیت زندگی ابزار مناسبی برای چنین درکی عرضه می‌کند، زیرا مطالعه کیفیت زندگی راهی بین مسئولان محلی و شهروندان برای تعاملی سازنده که منجر به تفسیر و بحث در مورد موضوعات کلیدی موثر بر زندگی مردم می‌شود، باز می‌کند. در واقع درک درست دسترسی

نمودار ۳. رتبه بندی محلات انتخاب شده بر اساس کیفیت دسترسی به عناصر محله ای؛ ماخذ: یافته های تحقیق.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

به تسهیلات محله‌ای با ترکیب دو بعد عینی و ذهنی که هم مشارکت ساکنان محله (ذهنی) و هم برنامه ریزان شهری را در برداشته باشد در حل مشکلات محله‌ای می‌تواند موثر واقع شود، امروزه توجه به فضاهای عمومی و دسترسی به آن یکی از مهم‌ترین عناصر توسعه کیفیت محله‌ای می‌باشد.

در این تحقیق با استفاده از رویکرد عینی دسترسی به فضاهای عمومی و تسهیلات محله‌ای بررسی شده است، نتایج نشان می‌دهد که دسترسی به عناصر محله ای در شهر تبریز یکسان نبوده است، کیفیت دسترسی به عناصری مانند مساجد، مراکز بهداشتی، در سطح خوبی قرار داشته است، در مقابل دسترسی به عناصری از جمله پارک محله‌ای و فضای ورزشی وضعیت خوبی نداشته است. همچنین بین بافت‌های مختلف شهری در دسترسی به عناصر محله‌ای تفاوت اساسی وجود دارد، کیفیت دسترسی در بافت جدید نسبتاً خوب ارزیابی شده است در مقابل در روستاهای ادغام شده در سال‌های اخیر خوب نبوده است، و علی رغم دیدگاه منفی نسبت به وجود امکانات شهری در سکونتگاه‌های غیر رسمی در رتبه بندی محلات محله حیدرآباد از محله‌های انتخاب شده از این بافت در رتبه اول قرار داشت.

در نهایت اینکه بین دسترسی فیزیکی به فضاهای عمومی و تسهیلات محله و استفاده از آن‌ها ارتباط مستقیم وجود دارد، هرچه کیفیت دسترسی بهتر باشد، استفاده از آن‌ها نیز بیشتر خواهد شد و در نتیجه به صورت ناخودآگاه در ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان تأثیر گذار خواهد بود. با توجه به بحث‌های شده در این پژوهش پیشنهاد می‌شود که مدیران و مسئولان شهری در برنامه ریزی برای شهر ابتدا به پایداری محله توجه بیشتر کنند، و پایداری محله نیز به نوبه خود وابسته به عناصر تشکیل دهنده آن می‌باشد، آگاهی از سطح کیفیت دسترسی به این عناصر و فضاها می‌تواند راهنمای خوبی برای برنامه ریزان باشد.

منابع و ماخذ

افروغ، عماد (۱۳۷۷) فضا و نابرابری اجتماعی: الگویی برای جدایی گزینی فضایی و پیامدهای آن، تهران، انتشارات دانشگاه تربیت مدرس، چاپ اول.

اصغری زمانی، اکبر (۱۳۷۹) پژوهشی در روند حاشیه نشینی در ایران، مورد نمونه شهر تبریز، رسالهٔ کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز.

پاکزاد، جهان شاه (۱۳۸۶) مبانی نظری و فرایند طراحی شهری، وزارت مسکن و شهرسازی، چاپ اول.

حبیبی، سید محسن (۱۳۷۸) جامعه مدنی و حیات شهری، نشریه هنرهای زیبا، شماره۷، صص۲۱- ۳۱

رفعیان، مجتبی و سیفایی مهسا (۱۳۸۴) فضای عمومی شهری: بازنگری و ارزیابی کیفی، نشریه هنرهای زیبا، شماره۲۳، صص۳۵-۴۲

دانشپور، سید عبدالهادی و چرخچیان، مریم (۱۳۸۶) فضاهای عمومی و عوامل موثر بر حیات جمعی، نشریه باغ نظر، شماره ۷، صص ۲۸-۱۹

-Atkinson, R and Blandly, S (2005) Introduction: international perspectives on the new enclavism and the rise of gated communities. Housing Studies, 20(2), 177-186.

-Ardalan, N (1980) Places of public gathering. In Places of Public Gathering in Islam, L Safran (ed.), pp. 5–16. Aga Khan Award for Architecture, Philadelphia.

-Alizadeh, H (2007) Changes conceptions of women's public space in the Kurdish city. Cities, Vol. 24, No. 6, p. 410–421

Bond, J and Corner, L (2004) Quality of life and older people, London, Open University Press.

Campbell, A; Converse, P and Rodgers, W (1976) The quality of American life. New York: Russell Sage.

-Car, S; Mark, F; Leanne, R and Andrew, S (1992) Public Space : Cambridge university press, Massachusetts.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

-Castella, J.C; Manh, P. H; Kam, S. P; Villano, L and Tronche, N. R (2005) Analysis of village accessibility and its impact on land use dynamics in a mountainous province of northern Vietnam. Applied Geography, 25, 308-326.

-Cho, M. C (2003) Study on effects of resident-perceived neighborhood boundaries on public services accessibility and its relation to utilization: using geographic information system, focusing on the case of public parks in Austin,Texas. Phd dissertation.

-Das, D. (2008) Urban quality of life: A case study of Guwahati, Social indicators research, 88:279-310.

-Douglas, M. (2003) urban space in Globalization era. New York, oxford press

-Etter, A; McAlpine, C; Wilson, K; Phinn, S and Possingham, H (2006) Regional patterns of agricultural land use and deforestation in Colombia. Agriculture, Ecosystems & Environment, 114, 369-386.

-George, L. K and Bearon, L. B (1980) Quality of Life in Older Persons. Meaning and Measurement. New York: Human Sciences Press.

Gould, P.(1969) Spatial Diffusion, Resource Paper Number 17, Association of American Geographers, Washington DC.

Guagliardo, M. F.)2004) Spatial accessibility of primary care: concepts, methods and challenges, International Journal of Health Geographies, 3, 1-13.

-Hanson, S. (1986) Dimensions of the urban transportation problem. Geographic Perspectives on Urban Transportation, 3-23.

-Hajer.M and Reigndorp, A ,(2001) In search of New public Life, Rotterdam, NAI publishers.

Kamp, I., K, Van; Leidelmeijer, K; Marsman, G. and de Hollander, A., (2003)Urban environmental quality and human wellbeing: Towards a conceptual framework and demarcation of concepts; a literature study, Landscape and Urban Planning, 65(1-2).

Lang, John. (1994) Urban Design, American experience, New York, Van nostrand Reinhold press, 528pp.

-Lee, Y. J. (2008) Subjective quality of life measurement in Taipei, Building and Environment, 43(7):1205-1215

-Lipton, S. (2003) The value of public space: How high quality parks and public spaces create economic, social and environmental value. Available from www.cabespace.org.uk

-Lotfi, S and Koohsari, M.J.(2009) Measuring objective accessibility to neighborhood facilitiesin the city (A case study: Zone 6 in Tehran, Iran) Cities 26, 133–140.

-Laurance, W. F; Albernaz, A. K. M; Schroth,G; Fearnside, P. M; Bergen, S and Luo, W and Wang, F., (2003) Measures of spatial accessibility to healthcare in a GIS environment:Synthesis and a case study in Chicago region. Environment and Planning B 30(6):865-884.

Lynch, K (1972) The openness of open space .Arts of environment. Aidan Ellis

Lynch, K., (1981) A Theory of good city form. Cambridge, MA: MIT Press.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]

-Madanipour, A (2003) Public and Private Spaces of the City. Rutledge, London, New York.
-Madanipour, A (1992) Design of urban space: An inquiry into a socio-spatial process. West Sussex: Wiley.
-Nagendra, H; Southworth, J and Tucker, C (2003) Accessibility as a determinant of landscape transformation in western Honduras: linking pattern and process.Landscape Ecology, 18, 141-158.
Nicholls, S (2001) Measuring the accessibility and equity of public parks: A case study using GIS. Managing Leisure, Vol. 6, 201–219.
-Pasaogullari, N and Doratli, N (2004) Measuring accessibility and utilization of public spaces in Famagusta, Cities, Vol. 21, No. 3, p. 225–232.
-Pearce, J; Witten, K; Hiscock, R and Blakely, T (2008) Regional and urban-rural variations in the association of neighborhood deprivation with community resource access: a national study. Environment and Planning A 40, 2469–2489.
-Smith, N and Low, S (2006) Introduction: The imperative of public space. In S. M. Low, & N. Smith (Eds.), The politics of public space (1–16). New York: Rutledge.
-Talen, E and Anselin, L (1998) Assessing spatial equity: an evaluation of measures of accessibility topublic playgrounds. Environment and Planning A, 30, 595–613.
Tibbalds, F (1992) Making people friendly towns: Improving the public environments in towns and cities.Harlow, Essex: Longman Press.
Tsou,K; Hung, Y and Chang,Y. L (2005) An accessibility-based integrated measure of relative spatial equity in urban public facilities,Cities, 22 (6), 424–435.
-Talen, E (2002) Pedestrian access as a measure of urban quality, Planning Practice & Research, 17(3): 258-278.
-Talen, E (2003) Neighborhoods as service providers: a methodology for evaluating pedestrian access, Environment and Planning B:Planning and Design, 30, 181-200.
-Venticinque, E. M (2002) Predictors of deforestation in the Brazilian Amazon. Journal of Biogeography , 29, 737-748.
-Verburg, P. H; Overmars, K. P and Witte, N (2004)Accessibility and land-use patterns at the forest fringe in the northeastern part of the Philippines. The Geographical Journal, 170, 238-255.
-Walzer, M (1986) Pleasures and costs of urbanity. Dissent 33(4).pp470-475
Woolley, H (2003) Urban Open Spaces. London, Spon Press.
-Witten, K; Exeter, D and Field, A (2003) The quality of urban environments: mapping variation in access to community resources. Urban Studies 40(1), 161–177.
Wolch, J; Wilson,J and Fehrenbach, J (2005) Parks and park funding in Los Angeles: an equity-mapping analysis, Urban Geography, 26, 1, pp. 4–35.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-10-31]